О. В. Озерчук,
к. е. н., старший викладач кафедри банківської справи,
Київський національний торговельно-економічний університет
ORCID ID: 0000-0003-3827-080X

К. В. Клименко,
к. е. н., старший науковий співробітник відділу міжнародних фінансів
та фінансової безпеки, НДФІ ДННУ "Академія фінансового управління"
ORCID ID: 0000-0001-8295-1333

DOI: 10.32702/2306-6806.2020.9.52

ОКРЕМІ АСПЕКТИ БРОКЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

O. Ozerchuk,
PhD in Economics, Senior Lecturer of Department of Banking Kyiv National University of Trade and Economics
K. Klymenko,
PhD in Economics, SESE "The Academy of Financial Management"

CERTAIN ASPECTS OF BROKERAGE ACTIVITY IN THE FINANCIAL MARKET OF UKRAINE

У статті розглянуто сутність та види брокерської діяльності на фінансовому ринку України. Досліджено такі види брокерської діяльності: брокерська діяльність на ринку цінних паперів, брокерська діяльність на страховому ринку, кредитний брокеридж та брокерська діяльність на валютному ринку через призму чинного законодавства. Авторами проаналізовано особливості регулювання та контролю з боку органів виконавчої влади кожного виду брокерської діяльності на вітчизняному фінансовому ринку. Здійснено статистичний аналіз брокерської діяльності на ринку цінних паперів та страховому ринку. Розглянуто нові зміни в законодавстві щодо регулювання брокерської діяльності, які здійснюються з метою його імплементації до вимог європейського законодавства. Показано основні функції брокерів, а також окреслено переваги та недоліки співпраці з брокерами на фінансовому ринку. Обґрунтовано потребу в реформуванні ринку брокерської діяльності в Україні та запропоновано розробити доктринальну модель проекту Програми розвитку ринку посередницьких послуг України на середньострокову перспективу, яка має бути стратегічно вивіреною та ґрунтуватися на цілісній інтегративній моделі системи принципів правової держави й галузевих правових засадах, одним із компонентів котрої повинен стати вектор розвитку вітчизняного ринку посередницьких послуг з відповідними затвердженими фінансовими індикаторами.

The article describes the essence and types of brokerage activities in the financial market of Ukraine. The interpretation of the concept "brokerage activity" is shown in the works of Ukrainian scientists. Such types of brokerage activities as brokerage activities in the securities market, brokerage activities in the insurance market, credit brokerage and brokerage activities in the foreign exchange market are studied through the prism of current legislation. The features of regulation and control by the executive authorities of each type of brokerage activity in the domestic financial market are analyzed. A new concept of regulating the insurance intermediaries activities in the insurance market is considered, which is presented by the National Bank of Ukraine, the new market regulator. The statistical analysis of brokerage activity in the securities market and the insurance market is carried out. New changes in the legislation on the regulation of brokerage activities are considered, which are carried out in order to implement it to the requirements of European legislation. The main functions of brokers

are shown, as well as the advantages and the disadvantages of cooperation with brokers in the financial market are illustrated. The need to reform the brokerage market in Ukraine is substantiated and it is proposed to develop a doctrinal project model of the Program of development of intermediary services market of Ukraine in the medium term, which should be strategically adjusted and based on a holistic integrative model of the rule of law and sectoral legal principles. One of the model components should be the vector of development of the domestic market of intermediary services with the relevant approved financial indicators. In particular, the program document should provide the growth of the market role of intermediary services in the processes of redistribution of financial resources, their accumulation to solve priority-oriented government tasks, expanding of investment opportunities for professional participants in this market; establishment of holistic and efficient market system of intermediary services and relevant financial institutions; steady increase of its capitalization and expansion of attraction investments practice with use of the market tools of intermediary services. The document should contain the corresponding actions directed on realization of conceptual bases of development of financial intermediaries activity.

Ключові слова: брокерська діяльність, види брокерської діяльності, фінансовий ринок, ринок цінних паперів, страховий ринок, кредитний ринок, валютний ринок, проект Програми розвитку ринку посередницьких послуг України на середньострокову перспективу.

Key words: brokerage activity, types of brokerage activity, financial market, securities market, insurance market, credit market, foreign exchange market, project of the Program of development of the market of intermediary services of Ukraine in the medium term.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Нормальне функціонування фінансового ринку є ключовою умовою зростання економіки будь-якої країни. Одним із основних елементів повноцінного фінансового сектору є розвинутий ринок брокерських послуг. У складний для України період ефективний ринок брокерських послуг міг би стати каталізатором забезпечення економічної стабільності та здійснення структурних і комплексних реформ в структурі ринку капіталу. В сучасних реаліях широкий вибір нових фінансових інструментів на фінансовому ринку, умов їх емісії (видачі), погашення й виплати доходу, різні схеми торгівлі та взаємозв'язків між суб'єктами страхового, фондового, кредитного, валютного ринків повинні забезпечувати максимальну мобілізацію фінансових ресурсів, їх раціональний розподіл і перерозподіл та ефективне використання. Отже, розвинений ринок брокерських послуг відіграє важливу роль у економічному зростанні фінансового ринку будь-якої країни.

Розбудова повноцінно функціонуючого сегменту брокерських послуг на фінансовому ринку є вкрай відповідальним завданням, яке наразі стоїть перед Україною у світлі її інтеграції в європейську і світову економічну спільноту. З огляду на це, визначення напрямів стабілізації й оздоровлення вітчизняного фінансового ринку в контексті проведення реформування економіки належить до загальнодержавних завдань на середньострокову перспективу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Брокерська діяльність є об'єктом досліджень багатьох зарубіжних і вітчизняних науковців, котрі зробили вагомий внесок у розроблення окресленої проблематики. Зокрема фундаментальні положення ефективного розвитку брокерської діяльності як складової фінансового посередництва викладено такими вченими: Базилевич В.Д., Васильєва С.І., Бондар Н.С., Орленко Б.М., Ольховик А.А., Приказюк Н.В., Райчева Д.В., Шовкопляс Г.М. та інші.

Водночас питання структурної трансформації, модернізації й реформування вітчизняного ринку брокерських послуг на фінансовому ринку в розрізі їх типологізації та в контексті реформаторських процесів висвітлені недостатньо, що обумовлює актуальність пропонованого дослідження.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є аналіз видів брокерської діяльності на фінансовому ринку на рівні національного законодавства, визначенні проблем її функціонування та обґрунтуванні стратегічних напрямів її модернізації в розрізі реформаторських процесів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Тож розпочнемо це дослідження з теоретичного та нормативного-правового базису, що є базовою платформою будь-якого предмету дослідження та виокремлення певних видів брокерської діяльності, що є функціонуючими в межах законодавчого поля відносин на фінансовому ринку України.

Розглянемо підходи до трактування брокерської діяльності вітчизняними науковцями.

На думку В.Д. Базилевича, брокерська діяльність полягає в укладенні фінансовим посередником цивільно-правових договорів (зокрема на підставі договорів доручення чи комісії) щодо цінних паперів від свого імені (від імені клієнта) за дорученням і за рахунок клієнта [1].

Васильєва С.І. та Бондар Н.С. визначають брокерську діяльність як діяльність щодо укладання угод з цінними паперами на основі угод чи комісії або доручення [2].

На думку Орленко Б.М., брокерська діяльність в Україні є посередницькою діяльністю, автор зокрема констатує, що: 1) брокер надає послуги; 2) брокер діє за дорученням клієнта; 3) брокер укладає угоди з цінними паперами за рахунок клієнта; 4) за виконання доручених дій брокер отримує комісійну винагороду; 5) відносини між брокером та клієнтом можуть здійснюватися

не на постійній основі (після виконання доручення клієнта відносини між ними припиняються) [3].

Залежно від сфери здійснення брокерської діяльності на фінансовому ринку можна розрізнити за такими видами:

- на ринку цінних паперів,
- на страховому ринку;
- на кредитному ринку (кредитний брокеридж);
- на валютному ринку.

Світовий досвід засвідчує, що для брокерської діяльності необхідне законодавче закріплення та відповідне регулювання, проте чинне законодавство України у сфері брокерської діяльності регулює не всі його види.

Зокрема брокерська діяльність визначається згідно Закону України "Про цінні папери та фондовий ринок" як — укладення торговцем цінними паперами цивільно-правових договорів (зокрема на підставі договорів комісії, доручення) щодо цінних паперів та інших фінансових інструментів від свого імені (від імені іншої особи), за дорученням і за рахунок іншої особи. Торговець цінними паперами може провадити брокерську діяльність — не менш як 1 мільйон гривень [4].

За законодавством України здійснювати брокерську діяльність на ринку цінних паперів можуть тільки юридичні особи, створені у формі господарського товариства (відповідно до ст. 16 Закону України "Про цінні папери та фондовий ринок" [4] акціонерні товариства і товариства з обмеженою відповідальністю), для яких операції з цінними паперами є виключним видом діяльності.

Брокерська діяльність на ринку цінних паперів України є ліцензійним видом діяльності, державне регулювання та контроль за яким здійснює Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (далі — НКЦПФР).

З метою імплементації національного законодавства до положень відповідних актів ЄС Комітетом з питань фінансів, податкової та митної політики Верховної Ради України розроблено проект закону "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів" від 17.10.2019 № 2284 (12.08.2020 повернуто з підписом від Президента), яким передбачено врегулювання відносин, що виникають під час розміщення та обігу цінних паперів, укладення й виконання деривативних контрактів і правочинів із ними. Новий законопроект покликаний сприяти комплексному врегулюванню принципів функціонування брокерської діяльності та запобігання маніпулюванню на них [5].

Згідно з законодавчим актом брокерська діяльність — це діяльність інвестиційної фірми з укладення деривативних контрактів та вчинення правочинів щодо фінансових інструментів за рахунок та від імені клієнтів або за рахунок клієнтів, але від свого імені.

Субброкерська діяльність — це діяльність інвестиційної фірми з прийняття від клієнтів замовлень на укладення деривативних контрактів та вчинення правочинів щодо фінансових інструментів за рахунок клієнтів і надання відповідних замовлень для виконання іншої інвестиційної фірмі, яка здійснює брокерську діяльність [5].

З метою запобігання махінацій на ринку цінних паперів НКЦПФР також встановить нові вимоги до здійснення діяльності з торгівлі цінними паперами та до договорів, які укладаються під час провадження такої діяльності. Комісія схвалила проекти двох нормативних актів, які визначають порядок провадження торговцями цінними паперами професійної діяльності на фондовому ринку та адаптують його до міжнародних стандартів, зокрема: "Вимоги до договорів, які укладаються під час провадження професійної діяльності на фондовому ринку (ринку цінних паперів) — діяльності з торгівлі цінними паперами: брокерської діяльності, дилерської діяльності, андеррайтингу, управління цінни-

ми паперами" та "Вимоги (правила) щодо здійснення діяльності з торгівлі цінними паперами: брокерської діяльності, дилерської діяльності, андеррайтингу, управління цінними паперами".

Нові нормативні акти передбачають такі новації в діяльності торговців:

— поява нового виду договору — генеральна угода, який покликаний замінити договір на брокерське обслуговування і є більш універсальним та може укладатися як з клієнтом так і з контрагентом торговця. Залишається можливість укладення договору комісії, договору доручення та дилерського договору;

— врегулювання процедури вчинення особистих угод, надання інвестиційних порад або рекомендацій, проведення інвестиційного дослідження тощо;

— зміна підходу до визначення підозрілих угод;

— можливість оформляти угоди в електронному вигляді шляхом обміну електронними повідомленнями, що позбавляє необхідності використовувати паперові договори [6];

— обов'язкове оцінювання торговцем своїх клієнтів до надання послуг з метою віднесення їх до однієї з таких категорій: професійний клієнт, непрофесійний клієнт, прийнятний контрагент. Різним категоріям клієнтів передбачається надання торговцем різних рівнів захисту під час виконання замовлень;

— проведення торговцем оцінки відповідності й достаточності послуг та фінансових інструментів, що надаються або пропонуються клієнтам;

— визначення вимог щодо дій торговців для отримання ними якомога кращого результату для своїх клієнтів;

— визначення вимог щодо інформації, яка надається клієнту або потенційному клієнту до надання послуги, під час її надання та після її надання [6].

Поняття брокерської діяльності на страховому ринку закріплено у ст. 15 Закону України "Про страхування" [7], а саме: страхові брокери — юридичні особи або фізичні особи, які зареєстровані у встановленому порядку як суб'єкти підприємницької діяльності та здійснюють за винагороду посередницьку діяльність у страхуванні від свого імені на підставі брокерської угоди з особою, яка має потребу у страхуванні як страховальник. Окрім цього, цей Закон закріплює такий вид брокерської діяльності на страховому ринку, як перестрахові брокери.

Перестрахові брокери — юридичні особи, які здійснюють за винагороду посередницьку діяльність у перестраховуванні від свого імені на підставі брокерської угоди із страховиком, який має потребу у перестраховуванні як перестраховальник. Дозволяється здійснення діяльності страхового та перестрахового брокера однією юридичною особою за умови виконання нею вимог щодо здійснення діяльності страхового та перестрахового брокера [7].

Страховими брокерами можуть бути: юридичні особи, суб'єкти підприємницької діяльності та громадяни-підприємці, які офіційно зареєстровані в державному реєстрі страхових брокерів України; представництва іноземних страхових брокерів, зареєстровані в Україні як платники податку та в державному реєстрі страхових брокерів України. Державне регулювання та контроль за діяльністю страхових брокерів до 1 липня 2020 року було покладено на Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (далі — Нацкомфінпослуг). У вересні 2019 року ухвалено Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг" (так званий закон про "СПАІТ"), згідно з яким з 01 липня 2020 року Національний банк України (далі — Національний банк / НБУ) стає регулятором та наглядовим органом на ринку страхування, у тому числі за діяльністю страхових брокерів [8]. Новий регулятор

в особі НБУ вже презентував нову концепцію регулювання діяльності страхових посередників (у т.ч. і страхових брокерів) на страховому ринку, а саме:

- з метою захисту інтересів страхувальників і застрахованих осіб НБУ планує удосконалити регулювання діяльності страхових посередників. Буде запроваджена процедура авторизації страхових та перестрахових брокерів, страхових агентів та фінансових консультантів;

- для забезпечення професійної і прозорої діяльності страхових посередників НБУ встановить вимоги до їхньої діяльності та здійснюватиме контроль за їх виконанням на регулярній основі. Національний банк вимагатиме, щоб страхові посередники підтримували належний рівень професійних знань та компетентності, бездоганну ділову репутацію та дотримувалися стандартів ринкової поведінки;

- буде розширено перелік інформації, яку страхові посередники зобов'язані розкривати клієнтам. Регулятор вимагатиме, щоб страховий посередник, який управляє грошовими коштами клієнта, вживав достатніх заходів для безпеки цих коштів. Посередникам необхідно буде забезпечити уникнення будь-яких конфліктів інтересів [9].

У ст. 6 Закону України "Про споживче кредитування" закріплено, що кредитний брокер — це юридична особа або фізична особа-підприємець, які від свого імені в інтересах кредитодавця здійснює за винагороду посередницьку діяльність у сфері споживчого кредитування [10].

Більшість кредитних брокерів в Україні функціонують у вигляді фінансових установ, регулювання та нагляд за якими до липня 2020 року здійснював Нацкомфінпослуг. Усі фінансові установи вносяться у відповідний Державний реєстр фінансових установ.

У червні 2017 року НБУ також впорядкував діяльність кредитних брокерів на ринку споживчого кредитування, шляхом прийняття Постанови Правління Національного банку України від 08.06.2017 № 50 "Про впорядкування діяльності кредитних посередників у сфері споживчого кредитування на ринку банківських послуг" та запровадження відповідного Реєстру кредитних посередників [11].

З реєстром кредитних посередників банків можна ознайомитися на офіційному веб-сайті НБУ [12]. Інформація про кредитних посередників на ринку споживчого кредитування представлена в розрізі банків, адже банки самостійно надають НБУ інформацію про кредитних посередників, за достовірність якої вони несуть повну відповідальність.

Кредитний посередник має право розпочати надання посередницьких послуг у сфері споживчого кредитування в інтересах банку — кредитодавця тільки після:

- вклучення його до Реєстру НБУ;
- отримання банком квитанції від НБУ з номером запису у Реєстрі;
- оприлюднення банком — кредитодавцем інформації про кредитного посередника на своїй веб-сторінці.

Відповідні вимоги передбачено Законом України № 1734-VIII "Про споживче кредитування" та постановою Правління НБУ 08.06.2017 № 50 "Про впорядкування діяльності кредитних посередників у сфері споживчого кредитування на ринку банківських послуг", які набрали чинності з 10 червня 2017 року [11].

В Україні також присутні іпотечні брокери, що є фінансовими посередниками на ринку фінансово-банківських послуг, основним завданням яких є пошук та оформлення для клієнта іпотечного кредиту. Втім, на сьогоднішній день їх законодавчо не врегульовано.

Щодо брокерської діяльності на валютному ринку, то в Україні вона також законодавчо не врегульована. Хоча фактично такий вид брокерських послуг надається відповідними форекс — компаніями, на підставі ліцензій, отриманих у відповідних регуляторів інших

країн. Переважна більшість таких компаній засновуються і управляються із-за кордону, а їх представництва в Україні, не мають ліцензій і взагалі порядку регулювання, формально надають лише інформаційно-консультативні послуги із доступу до терміналів, аналітики, котирувань і т. п. Багато з таких компаній взагалі не мають офісів на території України, а надають свої послуги віртуально. Фактично правовий статус брокерської діяльності на валютному ринку не визначений, відсутній її формальний регулятор, система ліцензування та контролю, і, як наслідок, фактична тіньова діяльність унеможливорює покарання шахраїв, їх попереднє виявлення, систематизацію ризиків тощо [13].

На початковому етапі розвитку брокерської діяльності посередники співпрацювали тільки з організаціями. Це допомагало бізнесу в пошуку контрагентів. У процесі своєї діяльності брокерські компанії надають своїм клієнтам посередницькі послуги. Всі вони пов'язані з виконанням ряду функцій. Основні з них представлені нижче.

Консультаційні послуги. Організації, у штаті яких немає професійного юриста, а також фізичні особи без відповідної освіти не мають достатньої кількості часу, щоб провести аналіз законодавства. Брокерські компанії ж регулярно вивчають зміни державних актів. Це дозволяє їм отримувати дохід від консультаційних послуг. Клієнти можуть отримати від брокера відповіді на всі свої питання і пояснення щодо неясних моментів [14].

Аналіз ринку пропозицій. У разі звернення клієнта до брокера посередник передусім здійснює ретельний аналіз ринку. Компанії мають достатньо досвіду, щоб швидко зібрати інформацію. Вони допоможуть вибрати оптимальний для використання варіант [14].

Допомога в підготовці пакету документів. У деяких клієнтів немає часу на збір і підготовку пакету документів. У цьому випадку брокери роблять цю роботу за них. Вони уточнюють, які документи потрібні для отримання послуги, консультують, як простіше і швидше підготувати усі необхідні папери. Виходить, що вони виконують половину технічної роботи з підготовки та оформлення угоди. Таким чином, брокер надає своєму клієнту допомогу з підготовки угоди. Це дозволяє заощадити велику кількість часу [14].

Розглянемо переваги та недоліки у роботі з брокерськими посередниками на ринку фінансових послуг. Так, серед переваг такої співпраці акцентуємо увагу на такі аспекти: заощадження кількості часу на прийняття рішення щодо конкретного фінансового інструменту, нівелювання допущення помилки при оформленні документів; упущення найвигідніших пропозицій; потерпання збитків від угоди. Відсутність досвіду і знань як для фізичних, так і юридичних осіб може стати причиною серйозних фінансових втрат. Найчастіше набагато простіше звернутися до брокерів, ніж намагатися розібратися в тонкощах і нюансах процедури самостійно.

Втім як і в будь-якій діяльності для брокериджу характерний і відповідний ряд недоліків, зокрема це висока вартість послуг, низький рівень професіоналізму брокерів тощо.

Далі в межах дослідження розглянемо деякі статистичні дані брокерства в Україні, що є відкритими та доступними для вільного користування та представлені в офіційних річних звітах НКЦПФР та Нацкомфінпослуг.

Згідно з Державним реєстром страхових та перестрахових брокерів України (реєстр Нацкомфінпослуг) станом на кінець 2019 р. зареєстровано 62 брокери [15], що відповідно на 1 одиницю більше за попередній рік або (+1,64%) (рис. 1). Щодо кількості ліцензій в рамках діяльності з торгівлі цінними паперами (зокрема брокерська діяльність) згідно НКЦПФР станом на кінець 2019 р. зареєстровано 214 брокерські ліцензії [16], що відповідно на 20 одиниць менше за попередній рік або (-8,54%) (рис. 1).

Рис. 1. Кількість страхових (у т.ч. перестрахових) брокерів та ліцензій щодо діяльності з торгівлі цінними паперами (брокерська діяльність) України за 2015–2019 рр., од.

Джерело: побудовано на основі [15; 16].

Таблиця 1. Співвідношення страхових брокерів до страхових компаній на страховому ринку України за 2015–2019 рр., од.

Рік	Кількість страхових компаній	Кількість страхових брокерів	Співвідношення
2015	361	51	1:7
2016	310	57	1:5,4
2017	294	56	1:5,2
2018	281	61	1:4,6
2019	233	62	1:3,75

Джерело: розраховано на основі [15].

Світова практика показує, що мінімальне співвідношення страхових компаній та страхових брокерів має бути на рівні 10:1. Тобто на одну страхову компанію має припадати 10 страхових брокерів [17].

Сучасний стан розвитку брокерської діяльності на страховому ринку України не відповідає світовим стандартам та тенденціям. Україна має одні з найнижчих показників по інституту брокерів серед європейських держав. Динаміка розвитку страхового брокерства у співвідношенні до кількості страхових компаній представлена у таблиці 1.

Як бачимо, співвідношення кількості страхових брокерів та страхових компаній у 2019 році в Україні становило 1:3,75, тобто на одного брокера припадає понад 3,75 страхових компаній. Це значно більше, ніж у 2015 році, в якому на одного брокера припало 7 страхових компаній. Але таке поліпшення показника пов'язано не тільки з незначним приростом страхових брокерів, але й з значним зменшенням кількості страхових компаній.

Як показує світовий досвід, кількість незалежних страхових посередників має бути на порядок вище кількості страховиків. Наприклад, у Великій Британії працює понад 9000 страхових консультантів та брокерів. У Польщі на 68 страхових компаній доводиться 1200 страхових брокерів, не рахуючи агентів [17].

Якщо взяти за правило формулу, за якою на одного страховика повинно припадати десять страхових брокерів, то притому кількість страхових компаній, що зареєстровані в Україні, має бути близько 2300 зареєстрованих страхових брокерів.

Серед негативних аспектів брокериджу відмітимо таку ситуацію 2019 р. у розрізі маніпулювання на фінансовому ринку та проведення шахрайських схем. Так, представимо приклад, коли Кіберполіція України встановила, що компанія почала свою діяльність з жовтня 2019 року та позиціонувала себе як постачальника фінансових послуг преміум-класу. Для своїх махінацій шахраї створили веб-платформу та розмістили власний call-центр у Києві, зі штатною чисельністю близько

20 осіб, що запевняли громадян у вигідності такого інвестування та спонукали до внесення коштів. На веб-сайті компанії новим клієнтам обіцяли вітальний бонус у разі поповнення рахунку акаунта. Вкладники реєструвалися на веб-платформі, створювали акаунти та поповнювали їх депозити. Після чого брали участь у фіктивних торгах на світових фінансових ринках. Насправді на платформі жодних операцій на міжбанку не проводилося, а гроші привласнювали шахраї. За даним фактом відкрито кримінальне провадження за ч. 4 ст. 190 (шахрайство) Кримінального кодексу України [18].

Запорукою успіху державних заходів у контексті реформування ринку брокерської діяльності в Україні є забезпечення узгодженості середньострокової стратегії з чинною практикою регулювання, тобто зусилля органів державної влади повинні бути в рамках її загальної стратегії, але при цьому враховувати специфіку вітчизняного ринку посередницьких послуг.

З огляду на викладене, є очевидною потреба в якнайшвидшому формуванні в Україні оновленої ідеології та розробленні відповідних напрямів реформування вітчизняного ринку посередницьких послуг (брокерської діяльності, дилерської діяльності, андеррайтингу, управління цінними паперами). Дослідження засвідчили необхідність якісної перебудови цього ринку шляхом реформування більшості його складових та усунення перешкод, що гальмують його сталий розвиток.

На нашу думку, ефективність функціонування українського ринку брокерських послуг можна забезпечити за рахунок оновлення нормативно-правової бази, враховуючи помилки попередніх періодів і керуючись набутим досвідом. Реалізація таких стратегічних орієнтирів допоможе оцінити дії, спрямовані на поліпшення функціонування ринку брокерських послуг на середньостроковий період, що сприятиме збільшенню його потенціалу, перетворить його на важливий системоутворюючий елемент вітчизняної фінансової системи та посилить його роль у забезпеченні економічного зростання України.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Підсумовуючи викладене, варто зауважити, що реформований вітчизняний ринок брокерських послуг має стати однією зі складових фундаменту, котрий забезпечить розбудову в Україні стійкої й прозорої фінансової системи, котра сприятиме подоланню викликів і загроз, які постали перед нашою країною, її довгостроковому економічному зростанню, фінансовій безпеці, а також уможливить її інтеграцію в європейський економічний простір. Такий комплексний підхід до реформування ринку посередницьких послуг дасть потужний імпульс для досягнення високого рівня розвитку національної економіки.

Перспективи подальших досліджень окресленої проблематики вбачаються в розробленні доктринальної моделі проекту Програми розвитку ринку посередницьких послуг України на середньострокову перспективу, яка має бути стратегічно вивіреною та ґрунтуватися на цілісній інтегративній моделі системи принципів правової держави й галузевих правових засадах, одним із компонентів котрої повинен стати вектор розвитку вітчизняного ринку посередницьких послуг з відповідними затвердженими фінансовими індикаторами. Зокрема програмний документ має передбачати зростання ролі ринку посередницьких послуг в процесах перерозподілу фінансових ресурсів, їх акумулювання для розв'язання пріоритетних державних завдань, розширення інвестиційних можливостей професійних учасників цього ринку; створення цілісної й ефективної системи ринку посередницьких послуг та відповідних фінансових інститутів; стає підвищення його капіталізації й розширення практики залучення інвестицій із використанням інструментів ринку посередницьких послуг; документ повинен містити відповідні заходи, спрямовані для реалізації концептуальних засад розвитку діяльності фінансових посередників, а саме: підвищення інтересів споживачів до брокерських, дилерських, андеррайтингових, кредитних, валютних, страхових послуг, управління цінними паперами; забезпечення стабільності розвитку ринку посередницьких послуг шляхом підвищення прозорості діяльності професійних учасників ринку фінансових послуг; формування адекватної системи фахової підготовки і сертифікації фінансових посередників та забезпечення державної підтримки проведення науково-дослідних робіт (фундаментальних та прикладних) у цій сфері; підвищення рівня фінансової культури, поліпшення позицій України в рейтингах Світового банку за показниками страхового ринку, кредитного ринку, обсягу торгів цінними паперами та відношення обсягу торгів цінними паперами до ВВП, підвищення індексу фондового ринку (S&P), індексу рівня захисту інвесторів, запровадження Принципів побудови інфраструктури фінансового ринку IOSCO (PFMI) й положень законодавства ЄС, зокрема вимог CSDR, EMIR, MiFID II, MiFIR, PFMI, інших Директив ЄС, що регулюють досліджувану проблематику, адаптованих для вітчизняного ринку, досягнення статусу Advanced Emerging, а також проведення єдиної державної політики поліпшення інвестиційного клімату держави.

Загальними висновками статті є: в сучасних реаліях брокерська діяльність відіграє важливе значення у багатьох сферах економіки, що і підкреслює її роль. Загалом для економіки нашої держави діяльність фінансових брокерів на фінансовому ринку сприятиме його насиченню відповідними фінансовими ресурсами, збільшенню трудомісткого населення, підвищенню темпів економічного зростання країни. Втім, актуальним залишається прийняття відповідного стратегічного програмного документа, який закріпив би всі положення про діяльність фінансових брокерів, окреслив усю їх проблематику (в т.ч. й інших фінансових посередників), та обґрунтував стратегічні напрями її модернізації в розрізі реформаторських процесів на середньострокову перспективу з конкретизацією по окремим

секторам фінансового ринку (в залежності від виду брокерської діяльності).

Література:

1. Базилевич В., Шелудько В. Вірченко В. та ін. Фондовий ринок: підручник / за ред. В. Базилевича. Київ: Знання, 2015. 621 с.
2. Васильєва С.І., Бондар Н.С. Брокерська контора, роль і місце її в біржовій діяльності. URL: http://www.rusnauka.com/18_EN_2009/Economics/48581.doc.htm (дата звернення: 05.07.2020).
3. Орленко Б.М. Брокерство та дилерство на ринку цінних паперів в Україні та США: порівняльний аналіз. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2015. Вип. 33 (1). С. 172—177.
4. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text> (дата звернення: 01.08.2020).
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів: Закон України від 17.10.2019 № 2284 / Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67117 (дата звернення: 01.08.2020).
6. НКЦПФР: Нові вимоги до торговців цінними паперами дадуть їм більше можливостей і краще захищать інвесторів. Київ, 2020. НКЦПФР. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/nktspr-novi-vymohy-do-torhovtsivtsinnyy-papery-dadut-im-bilshe-mozhlyvostei-i-krashche-zakhyschatymut-investoriv/> (дата звернення: 02.08.2020).
7. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.08.2020).
8. Національний банк та Нацкомфінпослуг уклали меморандум про співпрацю / НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-ta-natskomfinposlug-uklali-memorandum-pro-svipratsyu> (дата звернення: 03.08.2020).
9. Біла книга. "Майбутнє регулювання ринку страхування в Україні", НБУ. Київ, Квітень 2020 28 с. / НБУ. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/White_paper_insurance_fin_pr_2020-04-22.pdf?v=4 (дата звернення: 03.08.2020).
10. Про споживче кредитування: Закон України від 15.11.2016 № 1734-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19#Text> (дата звернення: 01.08.2020).
11. Про впорядкування діяльності кредитних посередників у сфері споживчого кредитування на ринку банківських послуг: Постанова Правління НБУ від 08.06.2017 № 50 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0050500-17#Text> (дата звернення: 01.08.2020).
12. Реєстр (перелік) кредитних посередників банків / НБУ. URL: https://bank.gov.ua/ca_view/ (дата звернення: 01.08.2020).
13. Озерчук О.В. Види брокерської діяльності на фінансовому ринку України: Модернізація фінансово-кредитної системи: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 27 березня 2018 р.) / відп. ред. Н.П. Шульга. Київ, Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. С. 97—99.
14. Хто такий брокер (брокерська компанія) простими словами — огляд поняття + види брокерів, їх функції і принцип роботи. URL: <https://biznesat.com/informatsiia/81-khto-takij-broker.html> (дата звернення: 02.08.2020).
15. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг: Звіт про діяльність Нацкомфінпослуг з 2015 року по перше півріччя 2020 року. URL: <https://www.nfp.gov.ua/files/ZVIT/%D0%97%D0%B2%D>

1%96%D1%82%20%D0%BF%D1%80%D0-%BE%20%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C.pdf (дата звернення: 02.08.2020).

16. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Річний звіт НКЦПФР за 2019 р. URL: https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/zvit-2019_web.pdf (дата звернення: 02.08.2020).

17. Приказюк Н.В. Діяльність страхових брокерів в Україні та її регулювання. Ефективна економіка. 2013. №2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1780> (дата звернення: 02.08.2020).

18. Кіберполіція викрила шахрайську схему фінансового брокера у Києві / Національна поліція України. URL: <https://cyberpolice.gov.ua/news/kiberpolicziya-vykryla-shahrajsku-sxemu-finansovogo-brokera-u-kyievi-8986/> (дата звернення: 02.08.2020).

References:

1. Bazylevych, V. Sheludjko, V. and Virchenko, V. (2015), *Fondoviy rynek: pidruchnyk* [Stock market], Knowledge, Kyiv, Ukraine.

2. Vasyli'eva, S.I. Bondar, N.S. (2009), "Brokerage office, its role and place in exchange activities", available at: http://www.rusnauka.com/18_EN_2009/Economics/48581.doc.htm (Accessed 5 July 2020).

3. Orlenko, B.M. (2015), "Brokerage and dealership on the securities market in Ukraine and USA: a comparative analysis", *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*, vol. 33 (1), pp. 172—177.

4. Verkhovna Rada of Ukraine. (2006), *The Law of Ukraine "On Securities and Stock Market"*, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text> (Accessed 1 August 2020) [in Ukrainian].

5. Verkhovna Rada of Ukraine. (2019), "Draft Law on amendments to certain legislative acts of Ukraine on simplification of investment attraction and introduction of new financial instruments", available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67117 (Accessed 1 August 2020) [in Ukrainian].

6. NSSMC (2020), "New requirements for securities traders will give them more opportunities and better protect investors", available at: <https://www.nssmc.gov.ua/nktsprnovi-vymohy-do-torhovtsiv-tsinnyh-papery-dadut-im-bilshe-mozhlyvosti-i-krashche-zakhyschatymut-investoriv/> (Accessed 2 August 2020).

7. Verkhovna Rada of Ukraine (1996), *Law of Ukraine "On Insurance"*, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text> (Accessed 1 August 2020) [in Ukrainian].

8. The National Bank and National Commission for the State Regulation of Financial Services Markets signed a memorandum of cooperation (2020), available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-ta-natskomfinposlug-uklali-memorandum-pro-spivpratsyu> (Accessed 3 August 2020).

9. The National Bank of Ukraine (2020), "White book. Future regulation of the insurance market in Ukraine", available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/White_paper_insurance_fin_pr_2020-04-22.pdf?v=4 (Accessed 3 August 2020).

10. Verkhovna Rada of Ukraine. Law of Ukraine. (2016), *Law of Ukraine "Consumer Lending"*, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19#Text> (Accessed 1 August 2020) [in Ukrainian].

11. National Bank of Ukraine (2017), "On streamlining the activities of credit intermediaries in the field of consumer lending in the banking market", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0050500-17#Text> (Accessed 1 August 2020) [in Ukrainian].

12. National Bank of Ukraine (2020), "Register (list) of credit intermediaries of banks", available at: https://bank.gov.ua/ca_view/ (Accessed 1 August 2020).

13. Ozerchuk, O.V. (2018), "Types of brokerage activities in the financial market of Ukraine", *Modernizatsiia finansovo-kredytnoi systemy: materialy vseukr. nauk. — prakt. konf. [Modernization of the financial and credit system: materials all-Ukrainian. Science. — practice. conf.]*, Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine, March 27, pp. 97—99.

14. Who is a broker (brokerage company) in simple words — an overview of the concept + types of brokers, their functions and principle of operation], available at: <https://biznecat.com/informatsiia/81-khto-takij-broker.html> (Accessed 2 August 2020).

15. Official site of the National Commission for the State Regulation of Financial Services Markets (2020), "Annual Report: 2015-30.06.2020", available at: <https://www.nfp.gov.ua/files/ZVIT/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20-%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C.pdf> (Accessed 2 August 2020).

16. National Securities and Stock Market Commission (2020), "Annual Report — 2019", available at: https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/zvit-2019_web.pdf (Accessed 2 August 2020).

17. Prykazyuk, N. V. (2013), "Activities of insurance brokers in Ukraine and its regulation", *Efektivna ekonomika*, vol. 2, available at: <http://www.economy-nayka.com.ua/?op=1&z=1780> (Accessed 2 August 2020).

18. Cyberpolice (2020), "Cyberpolice has exposed a fraudulent scheme of a financial broker in Kyiv", available at: <https://cyberpolice.gov.ua/news/kiberpolicziya-vykryla-shahrajsku-sxemu-finansovogo-brokera-u-kyievi-8986/> (Accessed 2 August 2020).

Стаття надійшла до редакції 21.08.2020 р.

www.economy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73